

Συνέντευξη με τους συγγραφείς Ηλία και Ιωάννα Ανδρέου
σχετικά με το βιβλίο
«ΙΜΒΡΟΣ, ένα μικρό νησί με μεγάλη ιστορία»

ΜΑΘΗΤΕΣ (Ευστρατία Βάντσου, Φιλήμων Χαραλαμπίδης):

Ίμβρος, 30-03-2020

Αγαπητοί μας συγγραφείς, κυρία και κύριε Ανδρέου,

Καταρχάς, εμείς, οι μαθητές της Ίμβρου θα θέλαμε για μια ακόμα φορά να σας ευχαριστήσουμε για το έργο σας. Στ' αλήθεια είναι διαφορετική η ματιά που βλέπουμε πια το νησί, την Παναγιά, το Κάστρο, τα Αγρίδια..., τα χωριά, τα σπίτια μας, την κάθε πέτρα..., την κάθε ζωμεριά.. Μ' άλλο μάτι βλέπουμε ακόμη και το σχολείο μας. Είναι βαριά η κληρονομιά του νησιού κι ελπίζουμε να φανούμε εμείς, οι μαθητές αντάξιό της. Επίσης, επειδή αυτό που γράφετε είναι απόλυτα σωστό ότι η ταχεία τουριστική ανάπτυξη του νησιού εξαφανίζει πολλά από τα μνημεία της πολιτιστικής κληρονομιάς, θεωρούμε ότι τα βιβλία σας είναι ένα έργο με τεράστια σημασία για κάθε Ίμβριο στην καταγωγή ή όποιον άλλον έχει την Ίμβρο στην καρδιά του. Συγχωρέστε μας αυτή τη μικρή εισαγωγή κι αν έχετε την καλοσύνη θα θέλαμε να μας απαντήσετε σε κάποιες ερωτήσεις.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ (ΙΩΑΝΝΑ ΚΑΙ ΗΛΙΑΣ ΑΝΔΡΕΟΥ):

Νιοχώρι Λεχαινών, 12 Απριλίου 2020

Αγαπητοί μας Ευστρατία και Φιλήμονα,

Ευχαριστούμε για τα καλά σας λόγια, χαιρόμαστε ιδιαίτερος που το βιβλίο μας «ΙΜΒΡΟΣ, ένα μικρό νησί με μεγάλη ιστορία» υπήρξε η αφορμή για να δείτε «με άλλα μάτια» την Ίμβρο και όσα έχουν διασωθεί από τα έργα των ανθρώπων που την κατοίκησαν. Άλλωστε, τα σημερινά σχολεία της Ίμβρου, το διδακτικό προσωπικό και οι μαθητές συμμετέχουν με τον δικό τους τρόπο στη «συγγραφή» της ελληνικής ιστορίας του νησιού, συνεχίζοντας την παράδοση φωτισμένων κληρικών, σημαντικών διδασκάλων και πολλών άξιων μαθητών που προηγήθηκαν.

Χαιρόμαστε, επίσης, να απαντήσουμε στο ερωτηματολόγιό σας, το οποίο αναφέρεται σε πολλά και ουσιαστικά θέματα που αφορούν την επιτόπια έρευνα στο νησί και τη συγγραφή του βιβλίου.

ΕΡΩΤ.: Πόσο εύκολο ήταν για σας να εκπονήσετε αυτό το έργο, δεδομένου ότι υπήρχαν παράλληλα κι άλλες υποχρεώσεις στις οποίες έπρεπε να αντεπεξέλθετε; Τι σας έδωσε τη δύναμη να αφιερώσετε τόσα χρόνια της ζωής σας γι' αυτό; Υπήρξε κάποια συγκεκριμένη αφορμή που σας ώθησε να ξεκινήσετε τη συγγραφή του;

ΑΠΑΝΤ.: Το έργο αρχικά ήταν εύκολο, δεδομένου ότι δεν ξεκίνησε ως συστηματική έρευνα αλλά ως ανάγκη να γνωρίσουμε την Ίμβρο διατρέχοντας όλη την έκτασή της χάρη στην ευκολία μετακινήσεων που προσέφεραν οι νέοι δρόμοι. Ο Ηλίας επέστρεψε στο νησί το 1990 μετά από αναγκαστική απουσία 29 χρόνων, κρατώντας οπωσδήποτε έντονες τις αναμνήσεις της παιδικής ηλικίας, ενώ για την Ιωάννα ήταν η πρώτη γνωριμία με την τοπογραφία και τις φυσικές ομορφιές της Ίμβρου. Κατά τις δύο πρώτες ολιγοήμερες επισκέψεις του 1990 και του 1995, εκτός από τα ήδη δημοσιευμένα από περιηγητές, ιστορικούς και αρχαιολόγους, εντοπίσαμε πολλά άλλα επιφανειακά «σημάδια» που μας αποκάλυπταν τη συνεχή και πυκνή κατοίκηση του νησιού από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι σήμερα. Στη συνέχεια, δηλαδή από το έτος 1997, έχοντας τη χρονική άνεση των συνταξιούχων, προχωρήσαμε σε συστηματικές περιηγήσεις που συνεχίστηκαν κάθε καλοκαίρι επί μία εικοσαετία, μέχρι και το 2016, και είχαν σκοπό όχι μόνο να διαπιστώνουμε τις αρχαιολογικές ενδείξεις αλλά και να τις καταγράφουμε συστηματικά, τεκμηριώνοντας όλες τις θέσεις φωτογραφικά και τοπογραφικά. Τις πρώτες διαπιστώσεις μας δημοσιεύσαμε σε αρχαιολογικά περιοδικά και αφιερώματα εφημερίδων. Όταν όμως το υλικό αυξήθηκε σε όγκο και, κυρίως, σε νέα σημαντικά επιφανειακά ορατά ευρήματα, μεταξύ τους και μοναδικά για την προϊστορική και την ελληνική αρχαιολογία, αποφασίσαμε ότι οι γνώσεις μας πρέπει να καταγραφούν συγκεντρωτικά σε μονογραφία. Με αυτόν τον τρόπο ήταν δυνατό να περιγραφεί η διαχρονική ιστορία της Ίμβρου, τεκμηριωμένη με όλα τα ορατά αρχαιολογικά κατάλοιπα, έργα δηλαδή των ανθρώπων που την κατοίκησαν από την Παλαιολιθική Εποχή μέχρι σήμερα. Επιπλέον, η καταγραφή και η δημοσίευσή τους ήταν ο μόνος τρόπος να διασωθεί έστω και σε κείμενο με φωτογραφίες ο αρχαιολογικός πλούτος του νησιού και να γίνει γνωστός στους Ιμβρίους και την ευρύτερη επιστημονική κοινότητα, δεδομένου ότι η ταχύτητα των αλλαγών μέσα στα τελευταία τριάντα χρόνια έχει αλλοιώσει σημαντικά τη φυσιογνωμία του νησιού και ήδη έχει επιφέρει αρκετές καταστροφές σε διάφορες θέσεις.

ΕΡΩΤ.: Πόσο χρονοβόρες ήταν οι επιτόπιες έρευνες που πραγματοποιήσατε για τον εντοπισμό των αρχαιολογικών λειψάνων; Υπήρξαν στιγμές που απογοητευτήκατε;

ΑΠΑΝΤ.: Οι επιτόπιες έρευνες διαρκούσαν περίπου ένα μήνα, συνήθως Ιούλιο ή Αύγουστο, όταν δηλαδή δεν υπήρχε χαμηλή βλάστηση και ήταν ορατή η επιφάνεια του εδάφους στην ύπαιθρο. Ξεκινούσαμε κάθε μέρα νωρίς το πρωί με το αυτοκίνητο, έχοντας συγκεκριμένο πρόγραμμα περιήγησης και φορτωμένοι αρχικά με μηχανές αναλογικές για ασπρόμαυρες και έγχρωμες φωτογραφίες και σλάιντ, καθώς και με βιντεοκάμερα. Μετά το 2000 οι ψηφιακές μηχανές μείωσαν τα βάρη και πολλαπλασίασαν τις φωτογραφίες, γεγονός που διευκόλυνε σημαντικά τις εργασίες μας κατά τη διάρκεια της συγγραφής και της σελιδοποίησης του βιβλίου. Εφοδιασμένοι με καπέλα και νερό, αφήναμε το αυτοκίνητο στον

ασφαλοστρωμένο ή χωμάτινο δρόμο και περπατούσαμε στις έρημες αγροτικές περιοχές, στις οποίες είχαμε πριν εντοπίσει από μακριά λόφους, σπήλαια ή λιθοδομές που υποδήλωναν αρχαία εγκατάσταση. Η ικανότητα του εντοπισμού οφειλόταν στην εμπειρία που είχαμε αποκτήσει και οι δύο από τη μακροχρόνια θητεία μας σε Εφορείες Αρχαιοτήτων, δηλαδή τις αρμόδιες υπηρεσίες στην Ελλάδα για τον εντοπισμό, την ανασκαφική έρευνα, τη συντήρηση, την καταγραφή, την ανάδειξη και την προστασία των αρχαιοτήτων.

Οι πορείες μας διαρκούσαν τουλάχιστον 6-8 ώρες, συχνά κάτω από υψηλές θερμοκρασίες και σε εδάφη καθόλου εύκολα στην πεζοπορία, δεδομένου ότι είχαν χαθεί όλα τα παλιά καλντερίμια που οδηγούσαν στις εγκαταλελειμμένες σήμερα ξωμεριές και στα ξωκκλήσια, το ίδιο και τα αγροτικά μονοπάτια. Είμαστε ευτυχείς όταν υπήρχε σκιά δέντρου για ολιγόλεπτη στάση και πανευτυχείς όταν βρίσκαμε πηγές που εξακολουθούσε να τρέχει το νερό, ενώ οι μόνοι συνοδοιπόροι μας ήταν τα κατσίκια που κυκλοφορούσαν ελεύθερα, συχνά μάλιστα ακολουθούσαμε τα δικά τους «μονοπάτια» προς τις σπηλιές και τις πηγές ή τα μικρά ποτάμια. Οι ενδείξεις που εντοπίζαμε συχνά μας οδηγούσαν σε περισσότερο απομακρυσμένες και πιο δύσβατες, ορεινές κυρίως περιοχές, η χαρά όμως των συνεχών ανακαλύψεων έδιωχνε την κούραση, το ίδιο και ένα θαλάσσιο μπάνιο στο τέλος της περιόδου, όταν οι αντοχές μας το επέτρεπαν. Τα απογεύματα ήταν αφιερωμένα στη συμπλήρωση του ημερολογίου με τις νέες θέσεις της ημέρας, την περιγραφή των χώρων που εντοπίσαμε και τη συμπλήρωση του καταλόγου των θέσεων ανάλογα με την εποχή στην οποία ανήκαν, την ένταξή τους στις δορυφορικές φωτογραφίες του GoogleEarth, την ταύτιση των φωτογραφιών κλπ. Παράλληλα συζητούσαμε με αγρότες και κτηνοτρόφους που γνώριζαν κάθε πέτρα της περιοχής των κτημάτων τους και συγκεντρώναμε πληροφορίες για την ονομασία των θέσεων με αρχαιότητες. Βεβαίως, η απασχόληση στην Ίμβρο ήταν ένα μέρος μόνο της συνολικής εργασίας, δεδομένου ότι τον υπόλοιπο χρόνο ήμαστε απασχολημένοι με έρευνα στις αρχαιολογικές βιβλιοθήκες της Αθήνας για τη βιβλιογραφική έρευνα, την κατάταξη όλων των λειψάνων και των φωτογραφημένων ευρημάτων σε ακριβείς χρονολογικές περιόδους, τον συσχετισμό τους με ανάλογα άλλων νησιών και περιοχών κλπ. Η κυρίως συγγραφή άρχισε το 2010 και συνεχίστηκε μέχρι και το 2016 για να ενσωματώνονται όλα τα νεότερα ευρήματα και δεδομένα, ενώ δύο χρόνια σχεδόν απαίτησε η επιλογή και επεξεργασία των φωτογραφιών, η οποία γινόταν παράλληλα με τη σελιδοποίηση των δύο τόμων σε συνεχή και άμεση συνεργασία με τη γραφίστρια στο σπίτι μας.

Η φύση και οι αρχαιότητες δεν μας απογοήτευσαν, δεν συμβαίνει όμως το ίδιο και για τα έργα των σύγχρονων κατοίκων, δηλαδή την αλλοίωση της φυσιογνωμίας του νησιού, την ερήμωση της υπαίθρου, την καταστροφή των ξωμεριών, τη βεβήλωση των ξωκκλησιών και την πλήρη εγκατάλειψη σημαντικών χώρων και μνημείων, όπως το Κάστρο. Μεγάλη υπήρξε και η θλίψη μας όταν, επιστρέφοντας σε χώρους με σημαντικές αρχαίες και παλαιοχριστιανικές αρχαιότητες, διαπιστώναμε ότι πλέον δεν βρίσκονταν εκεί.

ΕΡΩΤ.: Στην προσπάθειά σας να τεκμηριώσετε αρχαιολογικά την ιστορία της Ίμβρου αντιμετωπίσατε δυσκολίες και, αν ναι, ποιες ήταν αυτές;

ΑΠΑΝΤ.: Δυσκολευτήκαμε συχνά στις εξορμήσεις μας, κυρίως όταν σημαντικές θέσεις που θέλαμε να επισκεφθούμε βρίσκονταν μέσα σε απαγορευμένες στρατιωτικές εγκαταστάσεις ή εκτεταμένες περιοχές περιφραγμένες από νέους ιδιοκτήτες, οι οποίοι αχρήστεψαν και τμήματα αγροτικών δρόμων. Επίσης, δυσκολίες υπήρχαν και όταν δεν βρίσκαμε τον τρόπο ή τον δρόμο για την προσπέλαση περιοχών για τις οποίες είχαμε πληροφορίες ότι περιλαμβάνουν περιέργες κατασκευές ή αποδιδόμενες σε αρχαιότητες. Ευκολότερη υπήρξε η πρόσβαση στις περιπτώσεις που είχαμε συγκεκριμένες πληροφορίες για τη διαδρομή ή μας συνόδεψαν μερικοί από τους γηγενείς Ιμβρίους, αγρότες δηλαδή ή κάτοικοι αγροτικών οικισμών στη νεότητά τους, τους οποίους και αναφέρουμε ονομαστικά στο βιβλίο. Δυσκολία υπήρξε και στην ταύτιση αρκετών από τις θέσεις που περιλαμβάνουν αρχαιότητες με συγκεκριμένα τοπωνύμια, τουλάχιστον όμως ήταν εύκολο να τοποθετηθούν με ακρίβεια στον χάρτη του νησιού χάρη στο GoogleEarth.

ΕΡΩΤ.: Προκειμένου να αντλήσετε πληροφορίες για την ιστορία και την αρχαιολογία της Ίμβρου, σίγουρα γνωρίσατε κάθε γωνιά της. Ποιο σημείο του νησιού ξεχωρίσατε για την ομορφιά του; Αν είχατε τη δυνατότητα ένα ανοιξιάτικο απομεσήμερο να βρεθείτε στο νησί, σε ποιο σημείο του θα θέλατε να βρεθείτε;

ΑΠΑΝΤ.: Περιηγηθήκαμε μεγάλο τμήμα του νησιού, υπάρχουν όμως αρκετές περιοχές που δεν υπήρχε δυνατότητα να επισκεφθούμε, όπως προαναφέρθηκε. Κάθε περιοχή έχει την ιδιαιτερότητα και τη δική της ομορφιά, έχουμε όμως μόνο καλοκαιρινές εικόνες, επομένως θα θέλαμε η επόμενη επίσκεψη να γίνει την εποχή της Άνοιξης και να βρεθούμε με τη σειρά:

Στην κορυφή της Ρόβιγλας τα χαράματα για να χαρούμε την ανατολή του ήλιου από τα Στενά.

Στην κορυφή του Χαρκόβουνου, ωρίς το πρωί για να ξαναδούμε τα προϊστορικά Β'νιά και τη θέα από την Αλυκή μέχρι το Φανάρι και τη Θρακική Χερσόνησο.

Στο Παλιόκαστρο πριν το μεσημέρι και να στρέφουμε το βλέμμα στον κύκλο των γύρω βουνών, τον Πύργο, το Ανοιχτό Αιγαίο και την ανθισμένη πεδιάδα του Σχοινουδιού.

Στη Σπηλιά το μεσημέρι και να αγναντεύουμε τα Λιβρόχια με τον Άι-Δημήτρη, το Θρακικό πέλαγος και τη Σαμοθράκη.

Στην κορυφή της Αρασιάς ωρίς το απόγευμα και να παρατηρούμε τον Κάμπο του Μέγα ποταμού με τα πέντε χωριά και το λιμάνι του Αγίου Νικολάου.

Στην κορυφή του Κάστρου το δειλινό, καθισμένοι δίπλα στον πύργο του Ασάνη για να απολαύσουμε το ηλιοβασίλεμα πλαισιωμένο από τα λείψανα των βυζαντινών τειχών.

ΕΡΩΤ.: Τι σας έκανε μεγαλύτερη εντύπωση σε σχέση με τα αποτελέσματα των ερευνών σας; Ποια θεωρείτε τη μεγαλύτερη ανακάλυψή σας;

ΑΠΑΝΤ.: Αρχικά μας εντυπωσίασε η ποικιλομορφία του αναγλύφου της Ίμβρου και τα έντονα σημάδια της γεωλογικής ιστορίας της, σε πολλά από τα οποία

άφησαν τα σημάδια τους οι προϊστορικοί κάτοικοι του νησιού (μεγαλιθικά μνημεία). Εκπληκτικός είναι και ο αριθμός των λίθινων εργαλείων διαφόρων μεγεθών και σχημάτων για ποικίλες χρήσεις, τα οποία σώζονται επιφανειακά, διάσπαρτα στους λόφους κατά μήκος της ανατολικής και νότιας ακτής και χρησιμοποιήθηκαν από τους ανθρώπους της Παλαιολιθικής και Νεολιθικής Εποχής. Εντυπωσιακή είναι, επίσης, η πυκνότητα των προϊστορικών και των αρχαίων εγκαταστάσεων σε όλη την επιφάνεια του νησιού, καθώς και ο μεγάλος αριθμός των μαρμάρινων αρχιτεκτονικών μελών της παλαιοχριστιανικής εποχής που εντοπίζαμε ενσωματωμένα στους ενοριακούς ναούς και στην πλειονότητα των ζωκκλησιών. Εξίσου σημαντική υπήρξε και η διαπίστωση ότι τα περισσότερα ζωκκλησία είναι χτισμένα πάνω στα κατάλοιπα σημαντικών προϊστορικών και αρχαίων οικισμών, μερικά μάλιστα έχουν κατασκευαστεί αποκλειστικά από δομικά στοιχεία αρχαίων ναών, ενώ δύο από τα σημαντικότερα μοναστήρια του νησιού είναι ιδρυμένα στη θέση μεγάλων προελληνικών ιερών, η ιστορική-λατρευτική μνήμη των οποίων διαιωνίστηκε επί χιλιετίες. Μεγαλύτερη, πάντως, ανακάλυψή μας θεωρούμε τις βραχογραφίες του τέλους της Παλαιολιθικής Εποχής που είναι ζωγραφισμένες με κόκκινο χρώμα στα τοιχώματα βραχοσκεπών σε δύο λόφους βορειοδυτικά της Αλυκής. Και τούτο, όχι μόνο γιατί είναι οι μοναδικές στον ελληνικό χώρο και το Αιγαίο αλλά, κυρίως, επειδή σε μία από αυτές απεικονίζεται και το πρώτο γνωστό σκάφος στο Αιγαίο, γεγονός που αποδεικνύει ότι εδώ η ναυσιπλοΐα ξεκίνησε πολύ νωρίτερα από όσο υπέθεταν οι επιστήμονες μέχρι σήμερα.

ΕΡΩΤ.: Μας έκανε μεγάλη εντύπωση μεταξύ άλλων η επιγραφή των Μεγάλων Θεών που βρίσκεται στο Λούβρο. Μπορείτε να μας πείτε κάτι περισσότερο γι' αυτήν; Πώς βρέθηκε εκεί;

ΑΠΑΝΤ.: Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα είχε αρχίσει η μεταφορά αρχαιοτήτων από την Ίμβρο, προς την Κωνσταντινούπολη και την Ευρώπη, όπως μιας επίσης σημαντικής επιγραφής που βρίσκεται στο Μουσείο του Βερολίνου και περιλαμβάνει ψήφισμα σχετικό με τον έλεγχο των αφιερωμάτων του ιερού της Αθηνάς. Ο σπουδαίος γερμανός αρχαιολόγος και πρώτος ανασκαφέας του ιερού της Σαμοθράκης Α. Conze επισκέφθηκε τη Σαμοθράκη και την Ίμβρο το 1858, ενδιαφερόμενος ιδιαίτερος για τα ιερά των Μεγάλων Θεών. Κατέγραψε αρκετές αρχαίες επιγραφές, αγάλματα, ανάγλυφα και αρχιτεκτονικά μέλη που εντόπισε σε διάφορα σημεία της Ίμβρου, μεταξύ τους και την επιγραφή των Μεγάλων Θεών, τα οποία δημοσίευσε αναφέροντας και την ακριβή θέση που βρίσκονταν. Μερικά χρόνια αργότερα, ο φιλόμαχος Ίμβριος Νικηφόρος Γλυκάς και Μητροπολίτης Ίμβρου (1873-1881), όχι μόνο φρόντισε για τη λειτουργία σχολείων σε όλα τα χωριά του νησιού αλλά συγκέντρωσε αρκετές από τις αρχαιότητες που είχε δει ο Conze, καθώς και άλλες, στην αυλή της τότε Μητρόπολης (Αγία Μαρίνα Κάστρου), ενώ δημοσίευσε και άλλες επιγραφές, δίνοντας πληροφορίες και για τον χώρο προέλευσης. Δεν γνωρίζουμε τι ακριβώς συνέβη μεταξύ των ετών 1881 και 1912, εκτός από την περιπέτεια του χρυσού κυπέλου που αναφέρεται στο βιβλίο. Το μόνο βέβαιο είναι ότι ο Έλληνας αρχαιολόγος Ν. Κυπαρίσσης που επισκέφθηκε το 1913 την Ίμβρο, αμέσως μετά την απελευθέρωσή της, ανέφερε σαφώς ότι έλειπαν πολλές από τις δημοσιευμένες επιγραφές, κατέγραψε τις υπόλοιπες, καθώς και αγάλματα, ανάγλυφα κ.ά., ενώ πρότεινε και στις αρμόδιες αρχές του ελληνικού κράτους να μεταφερθούν τα σημαντικότερα ευρήματα στη

Μυτιλήνη για ασφάλεια. Είναι, επομένως, πιθανόν η επιγραφή των Μεγάλων Θεών να κλάπηκε, να προσφέρθηκε ή και να πουλήθηκε, με αποτέλεσμα να καταλήξει στο Μουσείο του Λούβρου.

ΕΡΩΤ.: Αν όλα πάνε καλά κι ανοίξουν πάλι τα σχολεία, θα μπορούσατε να μας προτείνετε μια ανεξερεύνητη σχετικά διαδρομή -αρχαιολογικού ενδιαφέροντος- που θα μπορούσαμε να οργανώσουμε με τους καθηγητές μας για τους μαθητές του Λυκείου;

ΑΠΑΝΤ.: Θα σας προτείναμε δύο σχετικά εύκολες διαδρομές με αρχαιολογικό ενδιαφέρον, την πρώτη γύρω από την Αλυκή και τη δεύτερη κατά μήκος της Ανατολικής ακτής, ελπίζοντας ότι οι αρχαιότητες δεν έχουν υποστεί καταστροφές και είναι προσβάσιμες, εκτός περιφράξεων.

Α) Στην πρώτη διαδρομή θα ξεκινήσετε με ανάβαση στον λόφο Κνούπι για να δείτε τις βραχοσκεπές Καμάρες με τη ζωγραφισμένη παράσταση του κωπήλατου σκάφους και της σελήνης (σ. 42-57), ενώ από ψηλά θα έχετε μια γενική άποψη του χώρου που περιβάλλει την Αλυκή, προσπαθώντας να εντοπίσετε από ψηλά τις προϊστορικές και μεταγενέστερες εγκαταστάσεις που περιγράφονται και σημειώνονται στους χάρτες στα αντίστοιχα κεφάλαια των δύο τόμων (σ. 39-41). Εάν υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης, σας συστήνουμε να ανεβείτε στο Βουνάρι του μύλου (σ. 190) και να εντοπίσετε στη νότια πλαγιά το σπήλαιο, και λίγο χαμηλότερα, να αναζητήσετε τα κατάλοιπα του οικισμού της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού που εκτείνονται μέχρι τη βόρεια ακτή της Αλυκής. Ευκολότερη, ίσως, θα είναι η πρόσβαση στο Βουνάρι του Αγίου Γεωργίου για να δείτε στην ανατολική πλευρά τα λαξευμένα στον βράχο αυλάκια και δεξαμενές των αρχαίων ληνών (πατητήρια κρασιού, σ. 443-449). Τέλος, αξίζει τον κόπο και είναι πιο εύκολο να φθάσετε και να προσπεράσετε τον έρημο παραθεριστικό οικισμό στον νοτιοδυτικό μυχό του κόλπου του Κέφαλου και αμέσως αριστερά, στην πλαγιά του λόφου, να αναζητήσετε χαμηλά το λαξευμένο στον βράχο αγροτικό ιερό των κλασικών χρόνων και στον αυχένα, λίγο ψηλότερα και αριστερά, τα λαξευμένα πατητήρια στα Κοχιά (σ.440). Αν η πρόσβαση στα δύο Βουνάρια είναι δύσκολη, μετά την ανάβαση στις βραχοσκεπές και την επίσκεψη στα Κοχιά, μπορείτε να συνεχίσετε ανατολικότερα προς το δυτικό άκρο της παραλίας του Μακρύγιαλου και να δείτε δεξιά τα λείψανα ενός βυζαντινού πύργου και αριστερά τα απομεινάρια του λιμανιού και των εγκαταστάσεων των Συμμάχων κατά το 1915 (σ.770). Στη συνέχεια, αξίζει να ανεβείτε στο συνεχόμενο ακρωτήριο (Βράχος, σ.110) και να περπατήσετε κατά μήκος μέχρι το εντυπωσιακό βραχώδες άκρο του, ψάχνοντας στην επιφάνεια του εδάφους για να εντοπίσετε και να φωτογραφίσετε μικρά λίθινα προϊστορικά εργαλεία, όπως εκείνα που απεικονίζονται σε φωτογραφίες του βιβλίου.

Β) Στη δεύτερη διαδρομή, θα ακολουθήσετε τον χαλικόδρομο κατά μήκος της ανατολικής ακτής επί 6 περίπου χλμ, ξεκινώντας από τον νέο οικισμό Eselek και προχωρώντας βόρεια μέχρι τον λόφο Άσπρος Γκρεμνός. Ευκολότερο θα είναι να ξεκινήσετε από τον Άσπρο Γκρεμνό ώστε να ακολουθήσετε τη σειρά της περιγραφής του βιβλίου (σ.158-185) και να προσπαθήσετε με βάση τις περιγραφές και τις φωτογραφίες να εντοπίσετε μεταξύ του χαλικόδρομου και της ακτής τους σημαντικότερους οικισμούς της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού, δηλαδή πρώτα τα τρία β'νιά (B'vIII, BvIII, και B'vI), το τρίτο μάλιστα βρίσκεται δίπλα στον

δρόμο. Προχωρώντας νοτιότερα βλέπετε κατά σειρά τις θέσεις Βραχούδι, Καστρί και Φλιάτρα. Το Βραχούδι και η Φλιάτρα είναι επίσης δίπλα στην ακτή, το Καστρί όμως βρίσκεται σε κορυφή λόφου δυτικά του δρόμου και μάλλον έχει υποστεί καταστροφή κατά το έτος 2016, όταν έγινε διάνοιξη δρόμου και τοποθέτηση ανεμογεννήτριας στην κορυφή.

ΕΡΩΤ.: Το έργο «ΙΜΒΡΟΣ, ένα μικρό νησί με μεγάλη ιστορία» αποτελεί το μοναδικό σύγχρονο εγχείρημα για την αρχαιολογική και ιστορική μελέτη του νησιού. Πως νιώθετε για αυτό ως αρχαιολόγοι και ως Ίμβριοι;

ΑΠΑΝΤ.: Καταρχήν νιώθουμε χαρά και ικανοποίηση επειδή το αποτέλεσμα της δουλειάς μας δεν έμεινε καταχωνιασμένο στις προσωπικές μας βιβλιοθήκες αλλά ευτύχησε να εκδοθεί χάρη στη φιλόπατρι χορηγία του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου του Ίμβριου. Είναι τιμή μας ότι συνεχίσαμε το έργο που πρώτος ξεκίνησε το 1845 ο φωτισμένος ιερομόναχος, καθηγητής συγγραφέας και εκδότης Βαρθολομαίος Κουτλουμουσιανός ο Ίμβριος εκδίδοντας το βιβλίο «Υπόμνημα ιστορικών περί της νήσου Ίμβρου», με τη συνεργασία του κερκυραίου λογίου και καθηγητή Ανδρέα Μουστοξύδη. Μας χαροποιεί η θετική έως ενθουσιαστική αναγνώριση του βιβλίου από την επιστημονική κοινότητα για την αρτιότητα του κειμένου και της φωτογραφικής τεκμηρίωσής του καθώς και για το γεγονός ότι δεν έχει εκδοθεί αντίστοιχη διεξοδική μελέτη για άλλη περιοχή του ελληνικού χώρου, όπως παρατήρησαν συνάδελφοι. Μας συγκινούν, επίσης οι αντιδράσεις των Ίμβριων, καθένας από τους οποίους αναγνωρίζει μέσα στο βιβλίο ένα κομμάτι της πατρίδας του και ξανασυνδέεται με αυτό, όπως άλλωστε και εμείς όταν καταφεύγουμε σε αυτό για να βρεθούμε και πάλι στο νησί.

ΕΡΩΤ.: Κατά τη διάρκεια όλων αυτών των ερευνών θυμάστε κάποιο περιστατικό που να χαραχτηκε βαθιά στη μνήμη σας; Και αν ναι, γιατί;

ΑΠΑΝΤ.: Θα θυμόμαστε πάντα τη στιγμή που ανακαλύψαμε τις παλαιολιθικές βραχογραφίες στα δύο σπήλαια, όπως και τον εντοπισμό από απόσταση του πρώτου οικισμού της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού, δηλαδή το Β΄ νί I να προβάλλει πάνω από την ακτή. Έντονη είναι και η ανάμνηση της ανακάλυψης καταλοίπων από λιμναίο οικισμό στο άκρο της Αλυκής, κάθε φορά που είχε ξηρασία και μειωνόταν η επιφάνειά της. Επίσης θα θυμόμαστε πάντα την ανακάλυψη στη νότια πλευρά του νησιού ενός λίθινου φράγματος του 2^{ου} αι. π.Χ. εντυπωσιακής κατασκευής, καθώς και τη συγκίνηση που νιώσαμε όταν μάθαμε ότι οι παλιοί αγρότες της περιοχής το ονόμαζαν Πετρογούρνι!

ΕΡΩΤ.: Μετά από πολύχρονες έρευνες, σήμερα εν έτει 2020 το βιβλίο σας γίνεται αντικείμενο θεματικής εργασίας από τους μαθητές του Ελληνικού Λυκείου της Ίμβρου. Τι σκέψεις σας γεννά το γεγονός αυτό;

ΑΠΑΝΤ.: Σας ομολογούμε ότι, μέσα σε όλες τις αλλοιώσεις και τις καταστροφές που διαπιστώναμε καθημερινά στις περιηγήσεις μας στο νησί, εκείνο που μας πλήγωσε περισσότερο ήταν τα λεηλατημένα, εγκαταλελειμμένα, χορταριασμένα, ακόμα και πυρπολημένα σχολικά κτήρια. Χαιρόμαστε πολύ που εσείς βρήκατε ολοκαίνουργια και καλά εξοπλισμένα σχολεία διότι πιστεύουμε ότι η επαναλειτουργία μειονοτικών ελληνικών σχολείων στο νησί είναι η σπουδαιότερη και ουσιαστικότερη αλλαγή από την εποχή της πλήρους απαγόρευσης και της αναγκαστικής φυγής των κατοίκων. Το γεγονός ότι, μετά από πενήντα πέντε

χρόνια, όχι μόνο λειτουργούν πλήρως και οι τρεις βαθμίδες, όχι μόνο οι μαθητές ενδιαφέρονται να μάθουν την ιστορία του νησιού τους, όχι μόνο αναλαμβάνουν θεματικές εργασίες με αφορμή το βιβλίο μας για την Ίμβρο αλλά και ότι οι σχολικές μονάδες είναι σε θέση να προσφέρουν μηχανήματα σύγχρονης τεχνολογίας στην τοπική αυτοδιοίκηση για την αντιμετώπιση της πανδημίας, δεν μας συγκινεί απλώς αλλά μας κάνει περήφανους και μας γεμίζει ελπίδες για τη συνέχεια.

ΕΡΩΤ.: Ποια είναι τα συναισθήματά σας για τη συνεργασία μας αυτή; Είχατε ποτέ άλλη επαφή με το σχολείο της Ίμβρου;

ΑΠΑΝΤ.: Μας έχει εντυπωσιάσει η ποιότητα και η πληρότητα του ερωτηματολογίου σας και είμαστε βέβαιοι ότι η συν-εργασία σας για το βιβλίο θα είναι επίσης επιτυχημένη. Με τα σχολεία μέχρι τώρα η σχέση μας είχε περιοριστεί στην προσφορά του βιβλίου μας στη βιβλιοθήκη και σε όλους τους διδάσκοντες, καθώς και στην αποστολή αρκετών βιβλίων για τον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης.

ΕΡΩΤ.: Είναι γεγονός πως κάθε χρόνο ο αριθμός των μαθητών στην Ίμβρο αυξάνεται σημαντικά. Τι σκέψεις σας δημιουργούνται και ποια η γνώμη σας σχετικά με το μέλλον της Ίμβρου;

ΑΠΑΝΤ.: Η απάντηση έχει ήδη συμπεριληφθεί στο κείμενο για την 10η ερώτηση.

ΕΡΩΤ.: Κύριε Ανδρέου, υπήρξατε κι εσείς μαθητής στο νησί; Έχετε κάποια ανάμνηση που θα θέλατε να μοιραστείτε μαζί μας;

ΑΠΑΝΤ.: Υπήρξα μαθητής στην Παναγία και παρακολούθησα υποχρεωτικά το τούρκικο νηπιαγωγείο και το δημοτικό με όλα τα μαθήματα στην τουρκική γλώσσα. Μοναδική εξαίρεση για τις πρώτες τάξεις ήταν η διδασκαλία γραφής και ανάγνωσης της ελληνικής γλώσσας για μία μόνο ώρα την εβδομάδα, με δασκάλα την Κατίνα Χριστοδουλίδου. Το τουρκικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα ακολουθούσε τότε τα πρότυπα ανεπτυγμένων χωρών και, μεταξύ των αναμνήσεών μου, ξεχωρίζουν: η εικόνα των αναρτημένων αντιγράφων πινάκων μεγάλων ζωγράφων της Ευρώπης στους τοίχους της τάξης, το μάθημα ζωγραφικής, οι θεατρικές παραστάσεις, οι εκδρομές στις εξοχές της Ίμβρου, οι ύμνοι με τουρκική ποίηση πάνω σε μουσική ευρωπαϊών συνθετών όπερας, καθώς και ο μικρός κήπος των 5Χ5 μέτρων που είχε στην ευθύνη της κάθε τάξη και φρόντιζε τα φυτά και τα άνθη του.

Ουσιαστικά μαθήματα ελληνικής γλώσσας πήρα, μαζί με 5-6 άλλα παιδιά, σε «κρυφό σχολειό», στο σπίτι δηλαδή του δάσκαλου Διαμαντή Μπάνου, με αποτέλεσμα να μας καταδώσει κάποιος και να κληθούμε όλα τα παιδιά σε δίκη «κεκλεισμένων των θυρών», προκειμένου να αποκαλύψουμε το όνομα του δασκάλου, χωρίς βεβαίως να ομολογήσουμε. Στη συνέχεια φοίτησα στη Μεγάλη του Γένους Σχολή της Πόλης, στην οποία είχα την τύχη να μαθητεύσω σε εξάιρετους καθηγητές.

ΜΑΘΗΤΕΣ: Σας ευχαριστούμε θερμά για την ευγενική συμπαράστασή σας στην εργασία μας και τη ζεστή ανταπόκριση στα ερωτήματά μας. Να είστε πάντοτε καλά.